

MEHED MUUDKUI TÖÖTAVAD JA NAISED LAISKLEVAD: Juku-Kalle Raid ja **Katja Koort** käisid Inimõiguste Instituudi esindajatena Tadžikistanis Dušanbes naistevastase vägivalda konverentsil. Selles riigis on kõik sassis.

Naise hinda küsi džigittidelt

Sel aastal esmakordselt Tallinas toimunud üleeuroopalisel naiste vägivalda vastasel konverentsil räägiti muu hulgas paremäärusliku poliitika ohtudest naiste õigustele. Need paralleelid jäävad küllaltki häguseks, aga üks naisõiguste eest võideldakse mujalgi. Tadžikistanis, nagu Kesk-Aasiale üldiselt omane, teab naine oma kohta, mis asub rusika ning pliidi vahel. Naistevastane vägivald lokkab, sealjuures aga ei tao tütarlapsi ainult mehed, vaid tihti peale on tegemist ka ämmade terroriga. Kui Tadžikistani naaberriik Kõrgõzstan on asjad märgataval moel korda saanud – küllaltki tõhusalt võideldakse pruudiröövidega, samuti on selles kõige demokraatlikumas Kesk-Aasia riigis parlamendis naisi rohkem kui kolmandik –, siis Tadžikistan elaks otsekui keskaja piiril.

Nii näiteks saame konverentsil teada, et naiste õiguste eest võideldakse tõhusalt ainult seetõttu, et seda õilsat liikumist juhib president **Emomali Rahmon** isiklikult. Temale peetud tänukõned on pisarateni pateetilised ning meenutavad oode Issandale Jumalale endale.

Tegelikult ongi president sel maal justnagu jumal. Tänavapildis leidub Rahmoni igal samul: plakatitel figureerib ta, kiiver peas, ehitustel, õpetab lapsi, korjab viinamarju, jalutab autobaasis, seisab tagumikuni kuldses viljas või – tõesti, kohtub naisdelegatsiooniga. Samas, kongressil ilmneb vaid ühes kõnes midagi statistikalaadset, mis räägib vägivalda jahmatavast ulatusest.

President juhib muidugi kõike ning seisab kongressil osalejate arvates iga naise eest eraldi ning isiklikult, muidu oleks asi veel palju hullem. Sealjuures kiidetakse presidenti ka Tadžikistani väärikuse ning ainulaadsuse tutvustamise eest maailmas: kui kevadel külastasid Dušanbed **Vladimir Putin** ning **Aleksandr Lukašenka**, viidi nood Emomali Rahmoni residentsi, kus riigi rikkuse demonstreerimiseks olid hiiglaslikesse püramiididesse laotud kõikvõimalikud puuviljad. Rahmoni residentsi viiv tee on ainus peegelsile liiklemisvõimalus kogu maal.

Keegi meist ei oska öelda, kas ja kuna naiste närune olukord Kesk-Aasias muutub. Naised rüüavad päeval tööd teha, samal ajal kui ka meestel on käed-jalad tegemist täis: nad istuvad bussipeatustes, murul, äärekividel, parkides, treppidel ja vadistavad midagi isekeskis.

Nõukogude ajal toimus abielu alljärgnevalt: kuni 13-aastase ja nelja klassi haridusega tüdruku hind võis olla umbes 25 000 rubla, enam-vähem viie sõiduauto maksumus. Kõrgharidusega ja üle 20 aasta vana naisterahva sai kätte kolme rublaga, umbes nagu pudeli peediveini.

Selles jutus on küll groteski, ent mitte sugugi ülemäära. Ja situatsioon Kesk-Aasias muutunud pole. Alljärgnevalt mõned katked reisipäevikust, mida sirvides võib mõtiskleda, kas naisteorganisatsioonid ning rahvusvaheline abi ja teavitus lähema 50 aasta jooksul üldse midagi muuta suudab. Nii oli võimalik rahuliku südamega kesken-duda eluolulisele tegevusele.

x DUSHANBE, TAJIKISTAN, MY BEAUTY: Loobusime jalgrattast, mida nii lahkelt pakuti. Ei tea. 40 kraadiga ei viitsi vändata. Öhtul pidi külmaks minema, kella 12 aegu lubati, et langeb kusagil 30 peale, üks siis sõtkume puhvetisse.

Aga praegu – mehed töötavad! Põõsaste all, bussipeatustes, äärekividel, varjus. Suitsetavad. Ilmselt on koosolek, väga tähtis näeb välja.

Tadžikistan, Dušanbe. Mehed töötavad tänaval palehigis.

x NAISED ON MÄGEDEST KADUNUD! Kuna arendan Inimõiguste Instituudi delegaadina Tadžikistanis naisõiguslust, pidin tuvastama, kuidas on selle probleemiga olukord mägedes ning millisteks võiks kujuneda lahendused.

Mägedesse ei vii mitte ühtegi seda, mida võiks teeks pidada, sest sel ajal, kui mehed lehtlas tööd rabavad, nii et higi pritsib eemal laisklevatele naistele näkku, pole naised veel sugugi kõikjal tee-ehitusel puhkamisega lõpetanud.

Hoolimata puuduvast teest jõudsin siiski kohale. Mägedes tabas delegatsiooni raju üllatus. Seal polnud ühtegi loodrist naist, üldse polnud mingeid naisi. Paar varjualuses tööd rabavat meest seletasid, et naised käivad Dušanbes laisklemas – kes baaridaamina, kes müüjana, kes kraavikaevaja, kes tsemendivalaja, kes tänavakastjana. Naiste asemel kohtasime ainult ühte peata ratsanikku, katkist külapoodi, mis nägi välja nagu oleks sealt kodusõda üle käinud, ning kõrvarõngaga kitse! Kuidas nii lollides tingimustes üldse naisõiguslust edendada, nõuab veel kõvasti uurimist. Ilmselt peaks siia kõrgepealt looma Naisõigusluse Edendamise Võimaluse Edendamise Liiga.

x RESTORAANIDE OSA NAISLAISKUSES: Tadžikistanis Inimõiguste Instituudi saadikuna naisõiguslust arendades olen saanud aru, et isegi kui õues on +45 (ma saan ise just kohe nii vanaks, järelikult normaalne), jätkavad mehed ennast-salgavalt põõsaste ning varjualuste all töötamist, isegi pikali olles, samas kui naised luuserdavad, sebvad ringi ja kannavad ette.

Tänane Dušanbe restoraan meenutas mulle kohati suvist Sotšit Musta mere äärest; estraad lõugas, mehed töötasid tasakesi külili jahedamates kohtades ja vaatasid, et maailm toimiks, samal ajal kui naised puhkavad ning olesklevad igal pool siiberdades, aeda kastes ning katust parandades. Just selline pilt on avanenud neis nõukogude kuurortides, kus mehed näevad liival, puhvetite rõdudel ning rõdude all lebedes põhilist vaeva, toimetavad, annavad endast parima, aga naised... mis sellest rääkidagi. Tadžikistan on selles aspektis isegi veel hullem kui nõukogude mereäärseid sanatooriumid. Täna laiskles üks koala näoga proua restoraanis lauale mõned tooted: lambaneerušašlõkike (1 EUR), veisešašlõkike (1.20), puhas nõukogude kuurordisalatike "Skazka" (veisekeel, kanaliha, küüslauk, juust, majonees, muna; 1.40), korea puudutusega sakuskataldrik (soolatud tomat ja kurk, hapendatud lillkapsas, kapsas, riisnuudlid, porgand, vetikad koos basiiliku, peterselli, koriandri ning apelsiniga; 1.40), õlukesed (50 senti pool liitrit) ning pudelike viinakest (2.50). Istusin maha ja töötasin nii, et süda pidi seisma jääma. Ja tegelikult

– katsu sa töötada, kui mingi ettekandev tüütu naine puhkab sul kogu aeg jalus. Panen siia inimestele, kellel on veel halastust töörahva vastu ning kes ei salli kodanlike prouakeste pidevat mõnusat äraolemist puid lõhkudes, pildi tüüpilistest paljukannatanud meeste töökohtadest.

Kuidas sellistes tingimustes üldse naisõiguslusega edasi minna ning seda mingilgi moel edendada, on praegu veel täitsa lahtine.

x LÕIKELAUD: Oleme saanud teada, millega naisi põhiliselt pekstakse: labidas, saag, kirves ja kirka. No ei ole naljakas, aga eks see ajab muidugi närvi ka, kui urjukipuu vilus päevad läbi teiste taatidega ülejõu käivat tööd teha, samas kui naised laisklevad ning puhkavad maja ehitades ja asfaldi panes. Samas aga sain teada, et naisepeksu teemale pööratakse üldse mingit tähelepanu tänu president Emomali Rahmonile, sest ilma tema otsese õpetuseta oleks kõik naised juba ammu sodiks taotud. Seda rääkis üks õnnest särav proua. Mulle annetati aga lõikelauakujuline puust sertifikaat, mis tõestab, et sarnaselt Tadžiki presidendiga olen nüüd kõikide siinsete naiste ning tüdrukute sõber, kõikides võimalikes igades, mil tütarlapsest sirgub vanamutt. Kui president võtab sulle kõik Tadžiki tüdrukud, siis mina omakorda võtan sulle presidendi koos tüdrukutega, kes on ta süles.

Kuidas sellistes sülerikastes tingimustes naisõiguslust edendada, nõuab veel mõtisklemist.

x POLE AEGA SILMAGI SÜGADA: Jälle töötavatest meestest. Hea meel, et Tammsaare poolt pühitsetud eestlaslik lähenemine tööle on vallutanud maailma. Olles Inimõiguste Instituudi poolt saadetud Tadžikistani naisõiguslust edendama, pean ütleva, et paraku jääb silma meeste tohutu panus ühiskonda. Mehed töötavad tööpooldest igal rindel ning teevad ära kõik olulise. Töötavaid mehi vaadates saame aru, et lisaks tööle pannakse samal ajal paika ka olulisi globaalseid probleeme, lahendatakse riikidevahelisi tülisid, kalkuleeritakse, kes on süüdi, kantakse viigipükse ning peaaegu igalt pildilt on näha, kuidas parasjagu käib Rahvusvahelise Happevihmade Vastase Sirmi Ehitamise Algamise Rahvaliikumise asutamiskongress. Kui töötavad mehed jõuavad öhtul koju, tervitavad neid laisad naised, kes puhkavad aastad läbi lapsi sünnitades, neid kasvatades ja kantseldades, sitta rookides, tänavaid pühkides, aknaid pestes, ennast praktiliselt lolliks töötavatele meestele rjumotšnajas viina valades, koolides noorukeid õpetades ning trolli juhtides. – "Kuidas täna töö läks?" – "Allah olgu tunnistajaks, täna käis töö juures sihuke andmine, et polnud aega silmaga sügada!" Kuidas sellistes tingimustes naisõiguslust edendada, seda ei oskagi kohe esimese pauguga öelda. **x**

Oleme saanud teada, millega naisi põhiliselt pekstakse: labidas, saag, kirves ja kirka. No ei ole naljakas.